

POSOF LU ZÜLÂLÎ

Hayatı Eserleri Karşılaşmaları ve Millî Faaliyetleri

Yunus ZEYREK

Ankara 2004

**BU KİTABIN MEVCUDU BULUNMAKTADIR.
İSTEME ADRESİ:**

**P. K. 24
MALTEPE-ANKARA**

**Tel. 0506 468 62 45
zeyrek.y@gmail.com**

**Fiyatı (posta ücreti dahil):15 TL
(Birden fazla taleplerde indirim yapılır)**

"Sevgili Poshof"umun halkna selâmımı tebliğ buyurmanızı rica eder ve saygılarımı sunarım.
6.3.1940"

Poshovlu Yusuf Zülâl

Y. Z. Kökten

سویلی پو شو فو
حققتا ملامی تیلنجی
یوسف زول کاتکن
مکان رجا ایرو و صایغدی صولام
Y. Z. Kökten

یوسف زول
Y. Z. Kökten

İÇİNDEKİLER

Önsöz

I. Giriş

Çağ ve Çevre

II. ÂŞIK ZÜLÂLÎ'DEN BAHSEDEDEN KAYNAKLAR

III. ÂŞIK ZÜLÂLÎ'NİN HAYATI

1. Ailesi, Doğumu ve Çocukluğu
2. İlk Şiir Denemeleri, Mahlâs Alması ve Âşıklığı
3. Rüyası
4. **Sıdkî**'yle Değişmesi
5. Çıldır Seyahati ve **Şenlik**'le Değişmesi
6. Batum'a İlk Gidişi ve Polathaneli **Kararı**'yle Değişmesi
7. Kobliyan ve Ahıska Köyleri Seyahati
8. Şavşat, Ardanuç ve Artvin Seyahati
9. İkinci Batum Seyahati ve **Kenziya** ile Değişmesi
10. Bursa'ya Gidişi, Rumelili Âşık **Zahmî** ve İnegöl'de Âşık **Firakî**'yle Karşılaşmaları
11. Bursa Ziraat Mektebi
12. İstanbul'da Perizar'la Değişmesi
13. Memlekete Dönüşü ve **Feryadî**'yi Ziyaret Etmesi
14. Azerbaycan'da Muallimliği ve Millî Faaliyetleri
15. Memlekete Dönüşü ve Muallimliği
16. Eşi Panbuk Hanımın Ölümü ve Yeniden Evlenmesi
17. Âşık **Sümmanî** 'yle Karşılaşması
18. **Noksanî**'yle Değişmesi
19. **Posof**'tan Afyon'a Göç Etmesi ve Gurbet Hayatı
20. Sıla Ziyareti
21. Pervanî'yle Karşılaşması
22. Eskişehir'de Vefatı
23. Kronoloji

IV. ETKİLENDİĞİ ŞÂİRLER, ÇIRAKLARI ve ETKİSİ

1. Etkilendiği Şâirler
2. Çırakları ve Etkisi

V. ÂŞIK ZÜLÂLÎ'NİN ŞİİRLERİNİN İNCELENMESİ

1. Vezin ve Kafiye
2. Nazım Şekilleri ve Konular
3. Edebî Şahsiyeti, Dili ve Ağız Özellikleri

VI. METİNLER

SÖZLÜK

ÖNSÖZ

Posoflu Zülâlî, halk şiirimizin çok önemli şahsiyetlerinden biridir. O sadece bir âşık değil, aynı zamanda bir muallim ve halk önderidir.

Zülâlî'yle ilgili ilk saha çalışmamız, 1977 yılı ilkbaharında doğduğu köyde yaptığımız derlemelerle başladı. Bu derlemeler etrafında yaptığımız araştırma ve incelemeler bir kitap hâline getirilerek basıldı.¹ Elinizdeki kitap, yeni araştırmalarımızdan başka bizzat şâirin kaleminden çıkmış defter ve mektupların da değerlendirilmesiyle vücuda gelmiştir. Zülâlî bu defter ve mektupları, Türkolog M. Fahrettin Kırzioğlu'na göndermiş, ondan da bize intikal etmiştir.

Bu çalışmamızın ana kaynakları şunlardır:

Şâirin kendi defterleri; 14x19 cm ebadında, biri sabit kalemle, üçü mürekkeple, kendi el yazısıyla, Arap harfleriyle yazılmış dört defterden ibarettir.

I. Defter: 186 sayfadır. Bu defterde doğumu, çocukluğu ve gençliği, ilk aşkı ve şiir denemeleri, rüyası, Çıldır'a Âşık Şenlik'in yanına gitmesi ve müşauresi, Batum seyahati ve Kararî'yle karşılaşması yer almaktadır. Kırk sekiz parça manzumenin bulunduğu bu defterin sonunda Kırzioğlu'na yazılmış 6.5.1940 tarihli bir de mektup vardır.

II. Defter: 72 sayfadır. Batum'da Âşık Kenziya ile deyişmesi, Bursa'ya gidişi, Zahmî, Samî, Rahmî ve Firakî ile karşılaşmaları bulunmaktadır. Yirmi iki parça da şiiri vardır.

III. Defter, ikinci defterin devamı şeklindedir. 73. sayfadan başlıyor, 154. sayfada bitiyor. Bazı sayfaları boş olan bu defterde Kırzioğlu'nun 6.7.1940 tarihli mektubunda sorduğu sorulara cevap teşkil eden 93+13 maddelik notları ve tashihleri bulunmaktadır. Bu defterde otuz şiiri yazılıdır.

IV. Defter: 55 sayfadır. On altı parça şiirle birlikte bazı notlar, mektuplar ve Nesib Yağmurdereli'nin *Sümmanî* adlı kitabını tenkit eden uzun bir yazısı vardır. Bu defter "25.2.1941, Afyon" kaydı ile sona ermektedir.

Söz konusu defterlerdeki mektuplarından başka ilki 15.8.1939, ikincisi 6.3.1940 tarihini taşıyan, Kars Halkevine yazılmış mektupları ile 14.3.1940; 25.4.1940; 20.6.1940; 29.9.1941 tarihleriyle "Manevî oğlumuz, evlâdımız" dediği Fahrettin Kırzioğlu'na yazdığı mektuplarla birlikte, birçok bilgi, not ve şiir; ayrıca 10.7.1941 tarihinde fotoğraflar göndermiştir.

Zülâlî'nin yakın akrabasından Emekli Albay Cavit Kökten'den bize intikal eden küçük bir defterde de, şâirin kendi el yazısıyla kaleme alınmış 15 şiiri vardır. Bunları da kitaba aldık. Bu şiirlerin başlıkları, kendisi tarafından yazıldığı için biz de öylece almayı uygun bulduk.

Şâirin kendi defterlerinden başka Kırzioğlu'nun 1936-37 yıllarında Posof'taki memuriyeti sırasında ağızdan ve cönklerden derlediği şiir ve bilgi notlarını ihtiva eden defterleri de zikretmeliyiz. Arap harfli yazıyla kaleme alınan bu defterlerde birçok şiir ve notlar gözden geçirilip diğer malzemeyle karşılaştırıldı. Bu defterlerde adı geçen Posoflu kaynak kişiler şunlardır: *Suskaplı Hamdi*, *Molla Yakup*, *Gazi Oğlu Hafız*, *Caburyalı Kör Mevlüd*, *Varzınalı Âşık Müdamî*, *Arile defteri*, *Kol Muhtarı Eyüp Oğlu Binali*, *Rabathlı Hakkı ve Temür Efendi*, *Varhanalı Şükrî Usta*, *Zedezümdeli Noksanî*, *Molla Dursun...* Birçok şiir, bu kişilerin ağzından veya elindeki defter ve cönklerden alınmıştır.

Bunlardan başka, II. Bölümde verilen yazılı kaynaklar da incelendi.

Bu çalışmamız, şâirin çağı ve çevresini kısaca inceleyen ve I. Bölüm'ü teşkil eden *Giriş*'le başlamaktadır.

II. Bölümde, Zülâlî'den bahseden kaynaklar değerlendirildi. Bu bölüme izahlı bibliyografya gözüyle bakılabilir.

¹ Yunus Zeyrek, *Âşıklar Serdarı Posoflu Âşık Zülâlî*, İstanbul, 1988, 1990.

III. Bölüm, birçok alt başlık altında onun hayatına ışık tutmaktadır. Doğumu, çocukluğu ve âşıklığından ölümüne kadar, seyahatleri ve karşılaşmaları esnasında söylediği deyişleri, millî faaliyetleri ve gurbet hayatı bütünüyle verilmeye çalışıldı. Bu bölümün sonuna şâirin hayatının *-kilometre taşları denilebilecek-* çeşitli dönemleri, özetlenerek bir kronoloji hâlinde verildi.

IV. Bölümde, tesirinde kaldığını tahmin ettiğimiz şâirler ve şiirlerinden örneklerle kendisinin çırakları ve etkisi ele alındı.

V. Bölümde, Zülâlî'nin şiirleri, dil, şekil ve muhteva özellikleri yönüyle incelendi. Şâirin edebî şahsiyeti ortaya konulmaya çalışıldı.

VI. Bölümde, nerede, ne zaman ve ne maksatla söylediği bilinmeyen şiirleri yer almaktadır. Bu şiirler, kafiye veya rediflerinin son harfleri sırasına göre verildi.

Kitabın sonuna şiirlerde geçen birtakım kelime ve özel isimleri açıklayan sözlük ilâve edildi.

Zülâlî, 15.8.1939 tarihinde Kırzioğlu'na yazdığı mektupta, “*Şiirlerimi tab’ ve neşretmekle bizi ebediyete sokmak lutfunda bulunuyorsunuz. Benim için ne kadar sevinç ve ne kadar bais-i iftihadır.*” demektedir.

Hocam Kırzioğlu'nun tevdi etmiş olduğu bu görevi yapmak bize nasip oldu. Böylece hem rahmetli hemşehrim Zülâlî, hem de yaşı doksana dayanmış olan Aziz Hocama karşı olan sorumluluğumu yerine getirmiş oluyorum.

Ayrıca bir şiirinde,

Bugün varsın, yarın yoksun, sakın aldanma Zülâlî

Unutulur adın şânın, okumaz kimse destanın.

diyen rahmetli Zülâlî Baba'ya da, “*Adın şânın unutulmadı; destanlarını okuyor ve okutuyoruz. Sen rahat uyu.*” demenin mutluluğunu yaşıyorum.

Âşık Zülâlî'yi bütün yönleriyle ve eserleriyle ortaya koymaya çalıştık. Şunu da ifade etmeliyiz ki o, Posof'tan İstanbul'a, Bursa'dan Azerbaycan'a, Acara'dan Afyon ve Eskişehir'e kadar çok geniş bir coğrafyada yaşamış ve faaliyet göstermiştir. Onun hayatının bütün cephelerini ve eserlerini eksiksiz tespit etmek hayli zordur. Eldeki malzemenin müsaade ettiği ölçüde Âşık Zülâlî'yi değerlendirdiğimiz kanaatindeyiz.

1977 yılından beri harcadığımız çabaya rağmen hâlâ Zülâlî'nin başka şiirlerinin de bulunduğunu düşünmekteyiz. Bu kitabın ikinci baskısının, şimdilik elimizde olmayan şiirlerini de ihtiva edeceğini ümit ediyoruz.

POSOFLU ZÜLALİ'DEN ÜÇ ŞİİR:

I.

Biz bu zulmetler içinden çıkarız bir gün olur;
Şarka garba yıldırımlar çıkarız bir gün olur.

Kara bulutlar içinden parlayıp şimşek atar,
Gök gürler, dolular yağar; bakarız bir gün olur.

Kafkas, Buhara, Kırım'dan çevrilen hisarları,
Vurur millî külünk ile yıkarız bir gün olur.

Türkistan'ın güneşinden alırız bir kıvılcım;
Cehennem olur cihanı yakarız bir gün olur.

Anadol'dan Hindistan'a geçeriz Temür gibi,
Himalaya dağlarını çalkarız bir gün olur.

Dağıstan, Kırım, Kazan'ı; İran, Turan, Kaşgar'ı,
İttihadın zinciriyle sıkarız bir gün olur.

Bizi boğmak için yurda akan acı selleri,
Dinimizin kuvvetiyle tıkarız bir gün olur.

Türk doğarız, Türk gezeriz, Türk yaşarız dünyada;
Devrilen Moskof elinden çıkarız bir gün olur.

Der **Zülâli**, Volga, Tuna, Ceyhun, Araslar gibi
Tuğyan eder deryalara akarız bir gün olur.

1904-Şeki

II.

Livana'dan aştım Şavşat dağına,
Allah'ın lûtfundan ihsan göründü.
Sanarsın ki düştüm cennet bağına,
İnsanları huri gılman göründü.

Sevgim kaldı vatan gazilerinde,
Hasretim var idi bazılarında,
Bu dersin manevî yazılarında,
"Hubbül vatan minel iman" göründü.

Ben vatana ağlar idim ıraktan,
Gördüm de kurtuldum gamdan firaktan,
Gözümüz açıldı kudret-i Hak'tan,
Güzel Çıldır, Kars, Ardahan göründü.

Hicrân köprüsünden geçti ordumuz,
Kalmadı kasavvet asla derdimiz,
Poshof mekânımız, Suskap yurdumuz,
Her taşı cevherden vatan göründü.

Ehli iman kimse, hûri nidermiş,
Gerçekten âşıklar, yâri nidermiş,
Sıla derdi olan, varı nidermiş,
Dertlerin büyüğü hicrân göründü.

Gönül der, **Zülâlî** vatana yeriş,
Dostlar ahvalinden suval et soruş,
Ellere yaz gelmiş, bunda neden kış,
Yaylaları karlı duman göründü.²

III.

Bugün gam kasavet başa derildi,
Ne ağlarsın ey biçara dediler.
Gelene gidene murat verildi,
Sen yazıldın zulümkâra dediler.

Dedim bir güzelin ettiklerini,
Gözlerimden kan yaş döktüklerini,
Verdim cânanımın mektuplarını,
Okudular, bahtın kara dediler.

Mürüvvet diledim, arz ettim hâli,
Ağladım, sızladım Mecnun misâli,
Niçin meyil verdin behey **Zülâlî**,
Böyle bir vefasız yâra dediler.

² Kırzioğlu, bu parçanın altına şu notu düşmüştür: “*Posof Tahsil Müfettişliğimde, 1937 Nisanında bir elyazmasından aldım.*”